

УДК 378.6:61:316.772:316.455:316.356.4(043.3)

Л. О. Гепенкоаспірант кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

МІЖКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ЯК НАУКОВА І ПРАКТИЧНА ПРОБЛЕМА

Статтю присвячено вивченню феномена міжкультурної вихованості медичних працівників, що означає здатність сприймати та розуміти потреби людини незалежно від її приналежності до релігії, звичаїв, традицій іншої країни, будувати міжособистісні взаємини на засадах довіри й партнерства, створювати спільні проекти, спрямовані на поліпшення діагностування й лікування пацієнтів. Зазначено, що проблема міжкультурного виховання майбутніх лікарів недостатньо представлена в теорії та потребує практичної розробленості.

Методами дослідження є аналіз наукової літератури, власного досвіду роботи, анкетування студентів із метою виявлення ставлення до міжкультурного середовища, у якому вони навчаються.

Результатами дослідження є уточнення сутності поняття «міжкультурне виховання майбутніх лікарів» як процесу розкриття професійного й особистісного потенціалу завдяки різним культурам, засвоєння вітчизняними й іноземними студентами досвіду співпраці й партнерства в медичній сфері, формування здатності обмінюватися передовими ідеями діагностування й лікування хворих, об'єднуватися й створювати інноваційні світові технології подолання захворюваності людини, виокремлення міжкультурної комунікації, міжкультурної толерантності, міжкультурної ідентичності як складників міжкультурного виховання.

Готовність студентів до міжкультурної комунікації забезпечує позитивна установка на співробітництво і формування довірливих стосунків, знання про свою та інших народів культуру, традиції, особливості вербального і невербального спілкування комунікантів, уміння ефективно комунікативної взаємодії, що забезпечуються сформованими особистісними й професійними якостями.

Практичну цінність складають приклади з української мови за професійним спрямуванням, що сприяють міжнаціональному вихованню майбутніх лікарів. Заслугове уваги приклад святкування Дня української писемності та мови, спрямований на формування культури, успадкування духовних надбань українського народу, формування історичної пам'яті.

Ключові слова: виховання, заклад вищої медичної освіти, міжкультурна комунікація, толерантність, студенти, українська мова за професійним спрямуванням.

Постановка проблеми. У сфері охорони здоров'я людини можна спостерігати певні зміни, що стосуються відкритого вітчизняного й зарубіжного досвіду лікування пацієнтів, права вибору кваліфікованого лікаря й доступність медичних послуг, не дивлячись на те, що вони платні. За таких обставин висувуються вимоги до особистості лікаря та його функціональних обов'язків. Як зазначає А. Варданян [1], сучасний лікар має володіти не лише українською мовою, але й іноземними мовами, а це забезпечить його ознайомлення й використання ним інноваційних медичних досягнень, отриманих у різних країнах. Доцільно зазначити, що такої думки дотримуються й інші дослідники, котрі звужують проблему до вивчення лікарями іноземних мов. У дослідженні дотримуємося іншої думки, зокрема міжкультурна вихованість лікаря є поняттям ширшим, аніж його комунікативна і мовленнєва здатності до виконання професійних обов'язків. Феномен міжкультурної вихованості медичних працівників означає здатність сприймати та розуміти потреби людини незалежно від її приналежності до релігії, звичаїв,

традицій іншої країни, будувати міжособистісні взаємини на засадах довіри й партнерства, створювати спільні проекти, спрямовані на поліпшення діагностування й лікування пацієнтів.

Як свідчить досвід роботи, у теоретичному сенсі лікарі розуміють значущість міжкультурного виховання, проте в професійній діяльності не акцентують уваги на проблеми міжкультурної комунікації і на засоби її здійснення, не завжди виявляють міжкультурну толерантність у професійних ситуаціях, недостатньо активні в пошуках способів міжкультурного спілкування, а також співробітництва на партнерських засадах.

Сказане вище означає, що сучасний лікар не отримав достатнього досвіду міжкультурного співробітництва в стінах закладів вищої медичної освіти (далі – ЗВМО), ознаками якого є сформована міжкультурна вихованість особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженні спиралися на праці вчених, присвячені вивченню шляхів міжкультурного виховання молоді, наприклад, засобами музики (Вей Чжеюань, І. Волошанська, А. Леснянська-Дошак,

З. Хало, О. Юзьвяк) [2; 7; 10], проте бракує досліджень щодо організації міжкультурного виховання студентів у ЗВМО.

Слід зазначити, що є низка досліджень, присвячених формуванню професійних компетентностей майбутніх лікарів, зокрема професійно-мовленнєвої компетентності (А. Варданян) [1], міжкультурної комунікативної компетентності іноземних студентів (Н. Калашнік, Т. Пилип) [3; 8], полікультурної компетентності студентів-медиків (А. Щербакова) [11]. Але немає праць, у яких розкривалися б шляхи формування міжособистісних компетентностей майбутніх лікарів як вітчизняних, так і іноземних студентів. На нашу думку, саме в процесі міжкультурного виховання студентів формуються такі компетентності. Загалом, теорія і практика міжкультурного виховання майбутніх лікарів має місце у вищій медичній освіті, оскільки не можуть лише фахові знання й уміння забезпечити взаємодію, спілкування та співпрацю лікаря з вимогливими пацієнтами.

Метою статті є розкриття змісту поняття «міжкультурне виховання» та вживання в науковій літературі, проведення анкетування з метою виявлення ставлення студентів-медиків до міжкультурного середовища, у якому вони навчаються, наведення прикладів з української мови за професійним спрямуванням, що сприяють міжнаціональному вихованню майбутніх лікарів.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити схожі за змістом праці вчених І. Волошанської, А.Леснянської-Дошак, С.Пілішек, З.Хало, О.Юзьвяк [7; 9; 10], у яких ідеться про потреби міжкультурного виховання молоді в Німеччині, необхідності співіснування людей різного етнічного походження, зокрема тих, хто навчається. У працях уживається термін «міжкультурне виховання» як ставлення молоді до інших людей, так званих «чужих». Учених об'єднує думка про те, що головним складником міжкультурного виховання є стосунки між учасниками освітнього процесу різних національностей на партнерських засадах, які вибудовуються завдяки міжкультурним зв'язкам. У розуміння міжкультурних зв'язків дослідники вкладають своєрідність і незвичайність, ідентичність і відмінність, стандартність і новизну в поглядах, почуттях, розумінні потреб кожної людини, що відображаються у власних кодексах, конвенціях, формах повсякденної поведінки. Міжкультурними, на думку науковців, будуть стосунки між людьми, коли стирається культурна замкнутість і долаються межі різних систем виховання і стереотипних поглядів.

У дослідженні Вей Чжеюань [2] зазначено, що в європейському просторі вживаються такі терміни, як «полікультурне виховання» і «міжкультурне виховання». Зміст першого терміна пов'язують зі ставленням на державному рівні до національних меншин і етнічних груп, котрі прожи-

вають на території певної країни, а також гарантуванням прав на вивчення рідної мови, збереження власної культури і традицій. Зміст іншого терміна розглядають як процес забезпечення виховання толерантної людини, здатної до комунікації і співпраці з представниками інших культур на засадах партнерства й розуміння потреб кожної людини.

У нашому розумінні міжкультурне виховання майбутніх лікарів є процесом розкриття професійного й особистісного потенціалу завдяки різним культурам, засвоєння вітчизняними й іноземними студентами досвіду співпраці й партнерства в медичній сфері, формування здатності обмінюватися передовими ідеями діагностування й лікування хворих, об'єднуватися й створювати інноваційні світові технології подолання захворюваності людини.

На основі аналізу наукових праць (Вей Чжеюань, Д. Данко, І. Козубовська) виокремимо такі складники міжкультурного виховання майбутніх лікарів, як міжкультурна комунікація, міжкультурна толерантність, міжкультурна ідентичність. Так, у статті Д. Данко та І. Козубовської [5] обґрунтовуються потреби формування готовності іноземних студентів до міжкультурної комунікації, зазначається, що навчання іноземних студентів має певну специфіку і викликає такі проблеми, як мовний бар'єр, недостатній рівень обізнаності щодо особливостей та закономірностей становлення українського соціуму. Результати аналізу свідчать про те, що міжкультурна комунікація є більш ґрунтовною проблемою і не зводиться лише до мовної проблеми. Суть проблеми полягає в тому, що на діловій зустрічі представників різних культур не завжди усвідомлюють свої культурні стереотипи та установки, вважають свої погляди усталеними й «нормальними», не поступаються один одному і не враховують погляди інших людей. У такому разі комунікантам важко знайти спільну робочу мову.

Нам імпонує думка вчених щодо пояснення змісту готовності студентів до міжкультурної комунікації у складі таких компонентів, як позитивна установка на співробітництво і формування довірливих робочих стосунків у процесі комунікативної взаємодії, знання про свою та іншу культуру, традиції, особливості вербального і невербального спілкування комунікантів, уміння ефективної комунікативної взаємодії, що забезпечуються сформованими особистісними й професійними якостями фахівців.

У межах пілотного експерименту студентам I курсу ХНМУ спеціальностей «Стоматологія» та «Фізична терапія. Ерготерапія» (загальна кількість 54 особи) було запропоновано відповісти на запитання: «Чи вмію я спілкуватися в міжкультурному середовищі. Що мені заважає комфортно почуватися в міжкультурному середовищі?». Відповіді були такими:

1) почувають себе комфортно, тому що їм цікаво дізнатися про традиції і звичаї інших країн, дізнатися про медичний досвід – 54%;

2) виявляють неоднозначне ставлення, оскільки їм заважають мовні бар'єри, не знають про що можна розповідати іноземним студентам – 33%;

3) почувають себе некомфортно, мають певні стереотипи «я в себе на Батьківщині і мені нічого не потрібно від іноземців» – 13%.

Отже, виробнича потреба в міжкультурному вихованні майбутніх лікарів є очевидною і нагальною.

Учені Г. Кардашевська та О. Мовчан розглядають питання необхідності формування міжкультурної толерантності як важливого складової професійного становлення особистості майбутнього фахівця-лікаря. На думку вчених, міжкультурна толерантність має передбачати терпиме ставлення лікаря до усіх типів людей, із якими вони взаємодіють у професійній комунікації. Відмінності в культурі не узагальнені в правила й тому в «професійному спілкуванні лікаря культурні помилки набувають особливого значення, бо можуть спричинити не лише труднощі в спілкуванні, але й стати причиною погіршення стану хворого, зниження ефективності лікування» [4, с. 41].

Міжкультурна ідентичність – це здатність майбутніх лікарів інтегрувати знання й зразки поведінки колег іншої культури, запозичати кращі приклади професійного розв'язання складних лікувальних справ, будувати професійну діяльність на принципах плюралізму мислення та усвідомлення історичних і культурних процесів [8].

Викладаючи в ЗВМО навчальну дисципліну «Українська мова за професійним спрямуванням», зазначимо, що її матеріал є потужним потенціалом для міжкультурного виховання майбутніх лікарів. Так, святкування Дня української писемності та мови є важливим виховним заходом для міжкультурного виховання майбутніх лікарів. Спеціально проведена нами робота була спрямована на формування культури, успадкування духовних надбань українського народу, формування історичної пам'яті. Одним з таких заходів стало «Свято українського Слова». У рамках підготовки до цього свята студенти ознайомилися з історією Дня української писемності та мови, з життєвим шляхом Нестора Літописця, знайшли відомості про «щирого цінителя українського слова» – Петра Яцика. Також було зроблено історичні розвідки з питань історії походження української мови, виникнення української писемності та двох різновидів слов'янських писемних знаків.

Висновки і пропозиції. У дослідженні уточнено міжкультурне виховання як процес розкриття професійного й особистісного потенціалу завдяки різним культурам, засвоєння вітчизняними й іноземними студентами досвіду співпраці й парт-

нерства в медичній сфері, формування здатності обмінюватися передовими ідеями діагностування й лікування хворих, об'єднуватися й створювати інноваційні світові технології подолання захворюваності людини. Виокремлено міжкультурну комунікацію, міжкультурну толерантність, міжкультурну ідентичність як складники міжкультурного виховання майбутніх лікарів.

Проведено анкетування з метою виявлення ставлення студентів-медиків до міжкультурного середовища, у якому вони навчаються. З'ясовано, що не всі студенти готові до міжкультурного виховання.

Доведено, що українська мова за професійним спрямуванням має потужний потенціал для міжнародного виховання майбутніх лікарів.

Перспективами подальших розвідок є розроблення методичного семінару з питань міжкультурного виховання майбутніх лікарів для інтернів, магістрантів, аспірантів, викладачів.

Список використаної літератури:

1. Варданян А. Формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх лікарів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Хмельницький, 2017. 20 с.
2. Вей Чжеюань. Міжкультурне виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2018. 260 с.
3. Калашнік Н.В. Формування міжкультурної комунікативної компетентності у іноземних студентів у вищих медичних навчальних закладах України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Умань, 2015. 20 с.
4. Кардашевська Г.Е., Мовчан О.О. Міжкультурна толерантність як одна з найважливіших морально-етичних цінностей майбутнього лікаря. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. № 4. С. 38–43.
5. Козубовська І.В., Данко Д. В. Формування готовності іноземних студентів-медиків до міжкультурного спілкування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота / гол. ред. І.В. Козубовська*. Ужгород: Говерла, 2017. Вип. 1 (40). С. 136–138.
6. Кульбачко К.Є. Студенти-медики України у інтеркультурному просторі. *Інноваційні тенденції підготовки фахівців в умовах полікультурного та мультилінгвального глобалізованого світ*: зб. тез доповідей II Міжвузівської наук.-практ. конф. (11 квітня 2017 р., м. Київ). Київ: КНУТД, 2017. С. 138–141.
7. Леснянська-Дошак А., Юзьвяк О. Роль міжкультурного виховання на сучасному етапі

- розвитку Німеччини. *Молодь і ринок*. 2011. № 3 (74). С. 133–135.
8. Пилип Т. Структурний аналіз міжкультурної компетентності лікарів-терапевтів. *Нова педагогічна думка*. 2016. № 2 (86). С. 90–93.
9. Пілішек С.О. Міжкультурне спілкування як складова професійного спілкування іноземною мовою у міжкультурному середовищі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту. Сер. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 141. С. 163–166.
10. Хало З.П., Волошанська І.В. Досвід Німеччини щодо міжкультурного виховання та його реалізації у вітчизняному навчально-виховному процесі. *Педагогічні науки*. 2011. Вип. 98. С. 214–218.
11. Щербакова А.В. Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Старобільськ, 2015. 20 с.
-

Hepenko L. Intercultural education of future doctors as the scientific and practical problem

The article is devoted to the study of the phenomenon of intercultural education of medical staff that means their ability to perceive and understand the needs of a person, regardless of her or his belonging to the religion, customs, traditions of another country, to build interpersonal relationships on the basis of trust and partnership, to create joint projects aimed at improving diagnosing and treatment of the patients. It is noted that the problem of intercultural education of future physicians is insufficiently presented in the theory and it needs practical development.

Research methods are the analysis of scientific literature, our own professional experience, questioning of the students in order to identify the attitude to the intercultural environment in which they study.

The results of the study are to clarify the essence of the concept of "intercultural education of future doctors" as a process of disclosing their professional and personal potential through different cultures, learning homeland and foreign students to experience of cooperation and partnership in the medical sphere, forming the ability to share the best practices in diagnosing and treating patients, uniting and create innovative global technologies to overcome human morbidity Separation of intercultural communication, intercultural tolerance, intercultural identity as components of intercultural education.

Students' readiness for intercultural communication is ensured by: positive setting for cooperation and forming of trusting relationships; knowledge of its and other peoples' culture, traditions, features of verbal and non-verbal communication of communicants; abilities of effective communicative interaction, provided by the formed personal and professional qualities.

Practical value is made up of the examples from Business Ukrainian language that contribute to the international education of future physicians. The example of celebration of the Day of Ukrainian Writing and Language, aimed at the formation of culture, inheritance of spiritual achievements of the Ukrainian people, and the formation of historical memory, is worth of attention.

Key words: education, higher medical education institution, intercultural communication, tolerance, students, Business Ukrainian language.